

Gazdik Gyula

Az egyiptomi választások előzményei, eredményei és a politikai gátszakadás

A Nílus-parti országban a közelmúltban lebonyolított, visszaélésekkel tarkított, kétfordulós parlamenti választások nyomán a kormánypárt megszerezte a képviselői helyek több mint kilencven százalékát. A valós politikai erőviszonyokat nem tükröző eredmények az instabilitást erősítő tényezővé váltak. Az alábbi írás a történeti háttér rövid felvázolása után bemutatja a törvényhozói, végrehajtói hatalom, a pártstruktúra sajátosságait, és az 1971-es alkotmányban főképp az utóbbi öt esztendőben történt változásokat. Részletesen foglalkozik a választási rendszer jellemzőivel, a szavazás eredményeivel, a voksolás során történt visszaélésekkel. A tanulmány elemzi a 2011. január 25-én kezdődött kiterjedt kormányellenes tüntetések okait, az ezt követő hét fejleményeit, s kitér a Mubárák-rendszer amerikai megítélésében bekövetkező változásra.

A legnépesebb arab országban 2010. november 28-án és egy héttel később tartott törvényhozási választások ezúttal nem kerültek a nagy hírtelevíziók kiemelt témái közé. A vezető világglapok közel-keleti híreit is elsősorban a WikiLeaks-kiszivárogtatásoknak a térséggel kapcsolatos hatalmas információtömege, s az erre történő reagálások uralták. A nagy amerikai elemző intézetek – talán a *Carnegie Endowment for International Peace* kivételével – szintén adósak maradtak az esemény sokrétűbb megvilágításával. A külföldi média szerényebb érdeklődésében persze nagy szerepet játszott, hogy az egyiptomi hatóságok a műholdas közvetítést, a vezető televíziós társaságok helyszíni forgatását megtiltották. A nyugati fővárosokban értetlenséget keltett, hogy a nemzetközi szervezetek nem küldhettek megfigyelőket a választásokra. Az egyiptomi kormányhoz közel álló sajtóorgánumok nem csináltak

titkot belőle, hogy a külföldi megfigyelők jelenlétét a belügyekbe való beavatkozásnak tekintik. Kairó döntését számos elemző szembeállította a november 9-én megtartott jordániai választásokkal, amelyeknek a monitorozásában külföldiek is részt vettek. Az egyiptomi rezsimnek azt az ígéretét, hogy a voksolás tisztaságát jelentős számú helyi megfigyelő felkérésével fogja garantálni, a rendszerkritikus emberi jogi és civil szervezetek képviselőinek *de facto* kirekesztése nagyban dezavualta. A rezsim nyugati sajtómegettelését az ellenzéki politikai erőkkel szemben a választások előtt nagyobb sebességre kapcsoló represszív lépésekről érkező hírek még negatívabbá tették. A másik oldalon a választások után – nem pusztán az ellenzéki sajtóban – megjelentek olyan értékelések, melyek az alacsony részvétel láttán a legitimitás kérdését feszegették. De voltak olyan megnyilatkozások is, amelyek abból

kiindulva, hogy a hatalmi struktúrában a parlament sosem játszott fontos szerepet, az egész procedúrának nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget. Szerintük a képviselőtestületnek a politikai változásokban betöltött szerepében még az ellenzéki erők sem igazán hisznek. Más szóval, a nyugati értelemben vett parlamentáris demokráciának nincs igazán talaja Egyiptomban. Az alábbi rövid történeti visszajelentés is azt támasztja alá, hogy a tradícióból fakadó centralizációt a külső struktúrák adaptálása nem tudta áttörni.

Történeti visszatekintés

Egyiptom modern kori történetének jelentős fordulópontja volt a brit protektorátus befejezését, a részleges függetlenség deklarálását követően 1923-ban közreadott, belga mintára készült alkotmány. Az ekkor kialakult politikai struktúra azonban kezdettől

Szabad Tisztek Mozgalma. Az egyiptomi hadseregben a mozgalom szervezkedése komolyabb formában az 1948-as palesztinai háborús fiaskó után kezdődött. A következő év őszén felállított operatív irányító központ által kiépített hálózat rövidesen a katonai elhárításra is kiterjedt. A szervezkedés szála a háborúban keserű tapasztalatokat szerző Nasszer kezébe futottak össze, aki 1951 novemberében alezredesi rangban a vezérkari akadémia tanára volt. Az SZTM célkitűzései – melyet a CIA képviselőivel is egyeztettek – magukban foglalták a brit katonai jelenlét megszüntetését, a korrupció felszámolását, a földreformot, a monopóliumok eltörlését, az erős nemzeti hadsereg és demokratikus viszonyok megteremtését. Az addigi királyságot alkotmányos monarchiává akarták átalakítani, a történelem azonban a hatalomátvétel után gyorsan túllépett ezen.

fogva működési zavarokkal küszködött. Az úgynevezett liberális korszak berendezkedését néhány év elteltével az iszlám tradíciót veszélyben érző szerveződések részéről egyre súlyosabb támadások érték. Az 1928-ban létrejött egyik markáns politikai erő, a Muzulmán Testvérek (MT) követeléseinek fő pontjai közé tartozott a többpártrendszer eltörlése, a nemzet erőt egyesítő csoportosulás létrehozása, a Koránra alapozott alkotmány megalkotása. Formálisan az ország az 1936-os brit–egyiptomi egyezményrel nyerte el a függetlenségét. Kairó többek között szabad kezet kapott a külügyek intézésében, s teljes ellenőrzést gyakorolhatott a hadsereg felett. De mindezt a brit nagykövetség előjogai, s a Szuzei-csatorna mentén állomásozó brit erők még hosszú évekig beárnyékolták.

Az 1948-as első arab–izraeli háborút követő években mindinkább mélyülő belpolitikai válság a Szabad Tisztek Mozgalma (SZTM) 1952-es hatalomátvételéhez vezetett. A júliusi forradalom nyomán mély, az államformát, a politikai intézményeket is átalakító strukturális reformok mentek végbe az országban. A köztársaság deklarálása mellett eltörölték a többpártrendszert, helyébe egyetlen politikai csoportosulást állítottak, mely kiteljesedett formáját az Arab Szocialista Unió (ASZU) 1962-es létrehozásával érte el. A szervezetbe történő belépés a helyi privilégiumokhoz való hozzájutás, a hierarchiában való felemelkedés fontos előfeltétele volt. A Gamal Abdel Nasszer elnöksége idején (1954–1970) kialakított centralizált hatalmi szerkezetben minden alárendelődött a karizmatikus vezetőnek.

A helyi tradíciókban mélyen gyökerező politikai felépítményben a parlament nem töltött be fontos szerepet. Ezt jelezte, hogy a képviselőtestület felállítására csak 1957 júliusában került sor. A 350 tagú Nemzetgyűlés azonban tiszavirág-életű volt, mivel

Egyiptom és Szíria 1958. februári egyesítése után egy közös képviselőtestület lépett a helyébe. A három évig tartó fúziót követően az 1964. márciusi ideiglenes alkotmány állította vissza a korábbi Nemzetgyűlést. A harmadik arab–izraeli háborút követően, 1969-ben megválasztott képviselőház csak két évig működött, mivel Nasszer halála után utóda, Anvar Szadat feloszlatta, s 1971 szeptemberében új, állandó alkotmányt fogadtak el. A nem sokkal később tartott választásokon egy 360 tagú egykamarás képviselőtestület, a Népi Gyűlés jött létre, amelynek 10 tagját az államfő nevezte ki. Az alkotmány előírta, hogy a Népi Gyűlésről külön törvényt kell alkotni. Ez a következő év szeptemberében született meg, s a képviselők számát az államfő 10 jelöltjével együtt 454 főben állapította meg. Továbbra is megmaradt az 1964-es alkotmánynak ama előírása, hogy a képviselők fele munkás és földműves kell, hogy legyen. A „munkás” kategóriába azokat a fizikai és szellemi dolgozókat sorolták, akiknek a jövedelme főképp az iparból, a kereskedelmi és szolgáltatási tevékenységből származott. A törvény a „paraszt” kategóriába sorolta azokat a vidéken élő állampolgárokat, akiknek legfőbb tevékenysége a földművelés, s a családjukkal együtt nem birtokolnak, vagy nem bérelnek 10 feddánál (4,6 hektárnál) nagyobb területet. A képviselőtestületet a Súra Tanácsról szóló 1980-as törvény elfogadásával kétkamarássá változtatták. A parlament szerepe gyakorlatilag ettől a periódustól kezdve stabilizálódott a politikai intézménystruktúrában.

A szadati időszak (1970–1981) gazdasági liberalizációs lépései, a nyugati államokkal való kapcsolatok kiszélesedése előtérbe állították a politikai pluralizmus kérdését. A fennálló centralizált rendszer játéktere azonban nagyon szűk volt, a hatalmi érde-

kek csak egy erősen kontrollált hegemon pártrendszer kialakítását tették lehetővé. Az ASZU lebontásával létrejött új szerkezet centrumában a többszöri nekifutás eredményeként 1978 októberében létrejött Nemzeti Demokrata Párt (NDP) állt. A csoportosulás az 1979. júniusi – a forradalom utáni első többpárti – választások óta meghatározó szerepet játszik a parlamentben. A kormánypárt dominanciáját a politikai küzdőterre legálisan belépő csoportosulásokkal szemben a hatalom adminisztratív fellépéssel is igyekezett biztosítani. A legnagyobb iszlámista szerveződés, a korábbi korszakban betiltott MT féllegális státust kapott, azonban párttá való átalakulása, a választásokon legális politikai erőként való indulása a mai napig nem lehetséges. Főként e szerveződésből váltak ki azok a fundamentalista erők, amelyek az elmúlt évtizedekben a kormánzatnak több alkalommal is komoly kihívást jelentettek. Az egyik ilyen szervezet, az Iszlám Dzsihád aktivistái merényletének 1981 októberében Szadat elnök is áldozatául esett.

Az októberi fordulatot követően, a korábbi alelnök Hoszni Mubarak lett az ország negyedik köztársasági elnöke. A mindmáig hivatalban lévő politikus – akinél hosszabb ideig eleddig csak a „modern Egyiptom atyja”, Mohamed Ali (1805–1848) állt az ország élén – nem hajtott végre lényeges változtatást a politikai intézményrendszeren. Hatalmát a Szadat-gyilkosság után életbe léptetett, a parlament által háromévente meghosszabbított szükségállapot még inkább erősítette. Az elnök több alkalommal is ígéretet tett az eltörlésére, de a rendelkezés mindmáig érvényben van. A politikai játéktér korlátai következtében a Mubarak-korszakban az ellenzéki csoportok számára felértékelődtek a civil szerveződések, a szakmai érdekképviseletek, a parlamenti életet tekintve pedig a független

képviselők intézménye. A hatalom által legveszedelmesebbnek tartott ellenzéki erő, az MT ezt mind eredményesebben ki tudta használni.

A végrehajtói és törvényhozói hatalom, választási rendszer

Az arab országok, így Egyiptom kormányzati rendszerét nehéz az európai, amerikai struktúrákból kialakított típusok valamelyikébe besorolni. Az 1971-es alkotmány ugyan a törvényhozói, végrehajtó és bírói hatalom szétválasztására épül, de a mély történelmi gyökerekkel rendelkező tekintélyelvű hatalomgyakorlás következtében a kívülről átvett politikai intézmények más rendező elv szerint működnek, mint a fejlett nyugati államokban.

Az alkotmány szerint az Egyiptomi Arab Köztársaság demokratikus állam, az egyiptomi nép az arab nemzet része. Az 1971-ben kihirdetett alaptörvény fő jogforrásai az angol közjog és a Code Civil voltak. Az 1980 májusában elfogadott alkotmánymódosítás a törvénykezés legfőbb forrásává az iszlám jogot (saríja) tette, de ennek igazából a muszlim populációra érvényes családjog esetében van relevanciája. A dokumentum az iszlámot államvallásnak nyilvánítja, egyúttal hangsúlyozza, hogy az állam garantálja a vallásszabadságot. Elvileg biztosítja az alapvető szabadságjogokat, de a törvényes keretek betartására történő nyomatékos figyelmeztetések a cikkelyekben foglalt jogok érvényesülését eleve bizonytalanná teszik.

A végrehajtó hatalom centrumában a hat évre megválasztott köztársasági elnök áll. Eredetileg csak egy ciklusra volt újraválasztható, de az 1980-as módosítás ezt a megkötést eltávolította. A protokolláris diplomáciai feladatok ellátása mellett az állam-

fő széles jogkörökkel rendelkezik. Ő a fegyveres erők főparancsnoka, a Nemzetvédelmi Tanács elnöke, szükség esetén joga van a Népi Gyűlés feloszlására, 60 napon belül új választások kiírására, népszavazás kezdeményezésére, rendkívüli állapot kihirdetésére, a kormányfő kinevezésére és leváltására, a minisztertanács összehívására, a parlament által elfogadott törvények visszavonására. A dokumentumot elvileg a testület kétharmadának ismételt támogatása esetén köteles aláírni. Ez persze nem valószínű, mivel a Népi Gyűlésben a kormánypártnak van abszolút többsége, s nehezen képzelhető el, hogy az NDP-képviselők egy jelentős része az államfő akaratával nyíltan szembe szálljon. Államfői tisztséget negyven évnél idősebb állampolgár tölthet be, megválasztásához korábban a Népi Gyűlés kétharmados jelölése, s referendumon való jóváhagyás volt szükséges. A többes jelölést az alkotmány 76. cikkelyének megváltoztatásával a 2005 májusában jóváhagyott módosítás tette lehetővé. E szerint a legmagasabb közbizalmi méltóság elnyeréséért olyan politikusok versengethetnek, akik a jelölés előtt legalább öt éve folyamatosan működő, a parlament két házában a helyek öt százalékával rendelkező pártok irányító testületének tagjai, továbbá a Népi Gyűlésben, a Súra Tanácsban, s legalább 14 kormányzósági választott testületben összesen 250 képviselő támogatását megszerzik. De a megkötések közt szerepel, hogy a támogatók között a Népi Gyűlésnek legalább 65, a Súra Tanácsnak 25, a helyi testületeknek pedig 10-10 képviselője kell, hogy legyen, s ezek csak egy jelöltet támogathatnak. A 2007-es módosítás a képviselői helyek arányát három százalékra csökkentette, s átmeneti ideig lehetővé tette a jelöltállítást olyan csoportosulások esetében, amelyeknek a parlament két házában csak egy képviselőjük van.

Az elnöki teendők átmeneti ellátása szempontjából fontos volt az alkotmány 82. cikkelyének 2007-ben elfogadott módosítása. Az eredeti törvényszöveg úgy szövelt, hogy amennyiben az elnök „átmeneti akadályoztatása” miatt nem tudja ellátni a hivatalát, akkor azt az alelnök veszi át. Ha nincs alelnök, vagy a hivatalban lévő ezt nem képes ellátni, akkor a teendőket a miniszterelnök látja el. Ez nem kíván alkotmányos változásokat, nem szükséges a parlament két házának feloszlata, a kormány lemondása. A módosított szöveg úgy szövelt, hogy ha az elnök „bármiféle rendkívüli körülmény bekövetkezése miatt” nem tudná ellátni a feladatait, akkor a tisztét az alelnök veszi át, vagy ha nincs ilyen, akkor a miniszterelnök. Tehát a módosítás az elnök huzamosabb idejű akadályoztatása esetére rendelkezett feladatkörének ellátásáról. A változások nem érintették az alkotmány 84. cikkelyét: az elnök lemondása, tartós munkaképtelenné válása esetén helyét átmenetileg a Népi Gyűlés, vagy a Legfelsőbb Alkotmánybíróság elnökének kell betöltenie.

A végrehajtó hatalom másik fontos pillére a kormány, mely támogatja az elnököt az átfogóbb politikai célok formálásában, s vele szorosan együttműködve felel a fejlesztési tervek, törvények előkészítéséért, végrehajtásáért, az államigazgatás különböző területeinek megfelelő működéséért, az állam belső rendjének, az állampolgárok biztonságának szavatolásáért. A Mubarak-korszakban eddig kilenc miniszterelnök váltotta egymást.

A törvényhozó hatalom intézményei közül a Népi Gyűlés számos más arab ország képviselő-testületéhez képest jóval kiterjedtebb hatásköröket mondhat magáénak. Kompetenciái lehetőséget adnak a miniszterelnök és a kormány tagjainak beszámoltatására, a kabinetből a bizalom megvonására, a költségvetés jóváhagyására. Bizott-

ságai pedig a törvény-előkészítés folyamataiban is aktív szerepet vállalnak. Persze a bizalom megvonásának lehetősége a miniszterelnöktől, illetve a kormánytól a gyakorlatban eléggé formális: nehezen elképzelhető, hogy a parlamentet domináló párt az elnök egyetértése nélkül ilyen lépést kezdeményezzen. Az alaptörvény 115. cikkelyének 2007-es módosítása a Népi Gyűlés szerepét a költségvetés jóváhagyásánál megerősítette. Korábban a tervezetet a kabinetnek két hónappal a pénzügyi év kezdete előtt kellett a testület elé jóváhagyás céljából beterjesztenie. Akkor lehetett változtatásokat eszközölni, ha a kormány ezzel egyetértett. A módosítás értelmében a kormánynak három hónappal a pénzügyi év kezdete előtt kell a költségvetési tervezetet beterjesztenie. A testület módosíthatja az előirányzatokat, de ha ez a költségek növekedésével jár, a kormánnyal együtt kell ennek fedezetét megtalálnia.

A parlament felső házában, a 264 tagú Súra Tanácsnak alkotmányban rögzített feladata, hogy javaslatokat tegyen a nemzeti egység és a társadalmi béke előmozdítására, védje a társadalom alapértékeit, az állampolgárok jogait. A testület véleményezheti a fejlesztési terveket, s az elnök kérésére a köz- és külpolitikával, nemzetközi szerződésekkel összefüggő kérdéseket. Kérheti, hogy a kormány tagjai, szakértői tartsanak tájékoztatót aktuális kérdésekről.

A forradalom után tartott választások nem vezettek a kormányzó politikai elit hatalmának megváltozásához. Nem alakult ki versengő pártrendszer, az új vezetők kiválasztásában a parlamenti aktivitás csekély szerepet játszott. Kevin Koehler szerint az itteni autoritárius rendszerben a „neopatrimonális uralom informális mechanizmusai” nem pusztán előrébb valók a hivatalos választási rendelkezéseknél, eljárásoknál, hanem „integrálják a formális választási in-

tézményeket az autoritárius rendszerbe". Azaz jelentős szerepet játszanak a választások kimenetelének alakulásában.

A parlament alsó házába történő választások az 1990-es 201. számú törvény előírásai szerint, az abszolút többségi elv alapján, kétfordulós eljárás keretében történnek. A szavazáson minden 18. életévét betöltő állampolgár részt vehet. A Népi Gyűlésbe a törvény szerint az ország 222 szavazókörzetéből – a korábbi rendelkezést fenntartva – két-két, összesen 444 képviselő volt választható, 10 hely betöltéséről a köztársasági elnök döntött. A kormánypárt helyzetének erősítése érdekében 2010 májusában született 68. törvény a választókerületek határait részlegesen megváltoztatta – az ellenzék nagy felháborodására. A Népi Gyűlésről szóló törvény értelmében a testületbe történő választáson olyan állampolgárok indulhatnak, akik 30. életévüket betöltötték, legalább elemi iskolai végzettségük van, s férfiak esetében az is szempont, hogy teljesítették-e a kötelező katonai szolgálatot.

A parlament felsőházába, a Súra Tanácsba egyszerű többségi elv alapján az ország 88 szavazókörzetéből két-két, összesen 176 delegátust lehet választani. A szavazókörzetekben mandátumot szerzett képviselők fele a törvény szerint munkás és paraszt kell, hogy legyen. Az államfő összesen 88 küldöttet jelölhet a testületbe, melynek képviselői hat évre kapnak mandátumot. A Népi Gyűlés gyakorlatától eltérően a Súra Tanács esetében háromévente tartanak választásokat, amikor a szavazók a 176 képviselői hely felének betöltéséről döntenek, s az államfő által delegált képviselők felének mandátuma is megújításra kerül. Az elmúlt öt esztendő során a testületbe 2007 nyarán és 2010 júniusában tartottak választásokat. Ez utóbbin a kormánypárt által támogatott jelöltek

megszerezték a szavazatok 90 százalékát. Az államfő 44 jelöltje között 8 kopt vallású, 11 pedig nő volt. A jelöltként való indulás feltételei lényegében hasonlóak, mint a Népi Gyűlés esetében.

Főbb politikai szerveződések

Az egyiptomi pártstruktúrában a kormánypárt hegemon helyzetét az atomizált ellenzéki szerveződések nem veszélyeztetik. Ezek utóbbiak általában nem túl jelentős tömegtámogatással, gyenge anyagi bázissal rendelkeznek, többségüket belső ellentétek is gyengítik. Nem egy esetben a programjaik is számos ponton átfedik egymást. Több párt szorosan együttműködik a vezető csoportosulással, a fennálló status quót veszélyeztető politikai erők működését a kormányzat adminisztratív eszközökkel korlátozza. Az ellenzéki szerveződésekben belüli ellentéteket a hatalom gyakorta kívülről is gerjeszti.

A parlamenti csoportosulások közül a vezető szerepet játszó *NDP* platformja hangsúlyozza, hogy a párt vallásra, foglalkozásra való tekintet nélkül az összes egyiptomi érdekeinek szószólója. A Mubarak vezetése alatt álló csoportosulás a „patrióta irányzat”, vagyis a 20. század elején kibontakozó nacionalista vonulat örökösének tartja magát. A párt támogatja az állampolgári egyenlőséget, a tulajdonhoz, a munkához, az egészségügyi ellátáshoz, az oktatáshoz, a vallás szabad gyakorlásához, a politikai részvételhez való jogot, a demokratikus keretek fokozatos kiszélesítését. A platform fontosnak tartja az állam szerepét a társadalom alapvető értékeinek biztosításában, az érdekintegritáció elősegítésében, a szociális egyenlőtlenség, a világgazdasági nyitottságból adódó kihívások csökkentésében. A cso-

portosulás a nasszeri időszakhoz hasonlóan úgy véli, hogy Egyiptom vezető szerepet tölt be az arab világban, s az itteni országokkal való kapcsolatok erősítése mellett nagy jelentőséget tulajdonít a muszlim térséggel történő együttműködésnek. A platform aláhúzza a közel-keleti konfliktus átfogó rendezésének szükségességét.

A legnagyobb ellenzéki tömörülés, az *Új Vafid Párt*, a korábbi alkotmányos időszak egyik meghatározó csoportosulásának örököseként 1978 februárjában jött létre. A belső ellentétek miatt a története során többször válságba került párt a forradalom után követett utat elhibázottnak tartja, s egyik legfőbb törekvésének a centralizált politikai rendszer lebontását tekinti. Ennek kapcsán az elnöki és más közjogi funkciók betöltésének idejét limitálná. A rendkívüli állapot kihirdetését a párt háború, vagy természeti katasztrófa esetében tartaná indokoltnak. A gazdaság modernizálását a neoliberais gazdaságpolitikára alapoznák, ugyanakkor az erőteljesebb kormányzati szabályozó szerepet szintén elengedhetetlennek tartják. Ők is fontosnak ítélik az arab és az iszlám világgal, az afrikai államokkal való kapcsolatok erősítését, az igazságos közel-keleti béke megteremtését. A párt komolyabb kopt támogatással is rendelkezik, annak ellenére, hogy az Új Vafidnak az iszlámistákkal való korábbi együttműködése a vallási kisebbségből sokakat az NDP felé orientált.

Az Új Vafidból kivált politikusok hozták létre 2004-ben Ajman Núr vezetésével a *Holnap (al-Gad) Pártot*, mely főképp a fiatalok, liberális értelmiségiek, női szavazók támogatására épített, de a 2005-ös parlamenti választásokon koptok és iszlámisták is jelentősebb számban szavaztak a csoportosulásra. A párt igazából attól vált ismertté, hogy vezetője az adott körülmények között figyelemre méltó eredményt

ért el a 2005-ös elnökválasztáson. Núrt ezt követően okirat-hamisítás vádjával letartóztatták, csak Obama hivatalba lépésekor, 2009 januárjában engedték szabadon. Az al-Gad követeléseinek középpontjában is az alkotmányos reformok állnak, ennek keretében a főbb közjogi funkciók betöltésének idejét ők is limitálnák. Követelik a politikai foglyok szabadon bocsátását, a független médiával szembeni korlátozások feloldását. A gazdaság fejlesztését a piaci versenyre, a liberális kereskedelempolitikára építve kívánják biztosítani. Az al-Gad súlyát azonban az utóbbi években nagyban csökkentette, hogy a pártvezető letartóztatása után a csoportosuláson belüli ellentétek kiéleződtek.

Az egyik legrégebbi parlamenti csoportosulás a *Szocialista Liberális (al-Ahrar) Párt*, mely az ASZU jobboldali platformképződményéből jött létre. A csoportosulás hosszú éveken át az NDP-vel, majd a nyolcvanas évek második felétől az iszlámistákkal működött együtt. Az elmúlt évtizedben a párt belső életét főképp a nacionalista és az iszlámista frakció harca határozta meg. A jelenlegi program számos más csoportosuláshoz hasonlóan alkotmányos reformokat sürget. Emellett törvényes, átlátható választásokat, az igazságszolgáltatás függetlenségét, a Népi Gyűlés jogkörének kiszélesítését, az oktatásügy reformját, a magán-szektor erősítését, a szegényebb sorban élők érdekeinek fokozottabb védelmét sürgetik. Külpolitikai téren az arab és afrikai államokkal való kapcsolatok erősítésének fontosságát hangsúlyozzák.

Nacionalista célkitűzések dominálják a politikai palettán két évtizede jelen lévő *Demokratikus Unionista Párt* programját, melynek központi eleme Egyiptom és Szudán egyesítése, Kairó regionális vezető szerepének biztosítása. A csoportosulás egyúttal sürgeti a vallási és a politikai szfé-

ra egyértelműbb elválasztását, a magán-szektor fokozottabb támogatását.

A baloldali politikai mező vezető ereje a *Nemzeti Haladó Unionista (Tagammu) Párt*, melynek története az ASZU baloldali platformjának létrejöttére nyúlik vissza. A csoportosulás első vezetője az SZTM egyik alapítója, Khálid Mohieddin volt. A párt korábban a munkások, diákok, szakszervezeti aktivisták, egyetemi oktatók, baloldali értelmiségiek körében számottevőbb befolyással rendelkezett. A tömegbázis kiszélesítése érdekében a párt az 1984-es választások előtt megpróbált nyitni az iszlámisták felé. A szovjet birodalom felbomlása a Tagammu által képviselt szocialista értéket is beárnyékolta. A párttól a korábbi szimpatizáns körből sokan elfordultak: a folyamatot még inkább erősítette, hogy a csoportosulás számos vélemény szerint túlzottan is konziliáns magatartást tanúsít a rendszerrel szemben. A hatalommal jó kapcsolatokat ápoló jelenlegi vezetés nem pártolja az MT-vel való együttműködést, s ugyancsak szemben áll a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség volt főigazgatója, Mohamed el-Baradei *Nemzeti Tömörülés a Változásért (NAC)* mozgalmával. A párt jelenlegi programja követeli a rendkívüli állapot feloldását, az igazságszolgáltatás függetlenségét, az írott és az elektronikus média cenzúrájának megszüntetését, valamint az alapvető szolgáltatások garantálását, az állami szektorban a munkahelyek számának bővítését, az alapvető élelmiszerek árstabilitásának biztosítását, s határozottabb lépéseket az infláció, a munkanélküliség visszaszorítására. Külpolitikai elképzelései között kiemelt hangsúlyt kap az arab országok szolidaritásának erősítése, a palesztin ügy támogatása, az Izraellel való kapcsolatok kiszélesítésének ellenzése.

A baloldali orientációjú csoportosulások közé tartozik az 1992 óta legitim módon

működő *Nasszerista Párt*, mely az 1952-es forradalom értékeinek megőrzését, továbbfejlesztését tartja fő feladatának. A csoportosulás ellenzi a Mubarak-korszakban bevezetett piaci reformokat: a gazdaság fejlesztését jelentős állami szerepvállalásra alapozná. Ők is helytelenítik az Izraellel való kapcsolatok fejlesztését, s a palesztin kérdés megoldásának egyetlen alternatíváját az izraeli megszálló erők arab földről való kiűzésében látják.

A politikai palettán még számos kisebb csoportosulás található, köztük a 2002-ben létrejött *Demokratikus Generáció (al-Geel) Párt*. A csoportosulás, mely élesen bírálja az Egyesült Államok regionális politikáját, fontosnak tartja, hogy Egyiptom vezető szerepet játsszon a régióban, az arab és az iszlám világban. Az al-Geel belpolitikai célkitűzései a demokratikus reformok mellett elsősorban a fiatalok helyzetének javítására, az oktatási feltételrendszer javítására, s a mezőgazdaság fejlesztésére fókuszálnak. A környezetvédelem ügyének felkarolása végett alakult meg 1990-ben a *Zöld Párt*, mely a későbbiekben politikai témákat, így például a szabad választások biztosítását, a jogrendszer és az szociális-egészségügyi ellátórendszer reformját is felvette a követeléseibe közé. Az Új Vafdhoz hasonlóan nosztalgiaipártként alakult meg a *Fiatal Egyiptom Párt*, melynek gyökerei az 1930-as évekre, a Fiatal Egyiptom Mozgalom megalakulására nyúlnak vissza. Ez utóbbi erőteljes nacionalista hangvétele azonban már nagymértékben mérséklődött az 1989-ben létrejött utódszervezet nem túl koherens programjában. Ennek főbb elemei hangsúlyozzák az iszlám elveivel összhangban álló szocialista gazdaságpolitika szükségességét, a nemzeti ipar és kereskedelem védelmét, külpolitikai téren pedig az arab térséggel és a fekete-afrikai államokkal való kapcsolatok fontosságát. Sajá-

tos szerveződés a 2005-ben létrejött *Demokratikus Béke Pártja*, mely a súlyos gondot jelentő munkanélküliség kezelését, a korrupció elleni harcot állítja programja középpontjába. A társadalmi egyenlőség elvének biztosítása, a szociális különbségek csökkentése, a nemzeti egység előmozdítása képezik egy másik szerveződésnek, az 1993-ban létrejött *Társadalmi Igazság Párt* programjának meghatározó elemeit.

A nem pártkeretek közt működő ellenzéki tömörülések közül a legnagyobb bázisa az MT-nek van. A csoportosulás politikai platformja az iszlám elveivel összhangban álló alkotmányos reformokat, közte az elnök hivatali idejének limitálását, parlamentnek felelős kormányt, átlátható választási rendszert, független igazságszolgáltatást, a rendkívüli állapot és a cenzúra eltörlését követeli. Gazdasági téren a program a szegénység, a munkanélküliség és a korrupció elleni harcot állítja előtérbe, de kevés konkrétumot mond arról, hogy a globalizáció körülményei között mit is kellene tenni a gazdaság fejlesztése érdekében.

Az MT is részt vesz az ellenzéki erőket összefogó egyik ernyőszervezet, a NAC tevékenységében. A demokratikus átalakulás előmozdítását célzó együttműködés egyik célja, hogy támogassa el-Baradeinek a 2011-es elnökválasztáson történő esetleges

indulását. Igaz, az itt tömörült politikai erők egy része – köztük az MT – ezt az alternatívát nem támogatja. A másik ernyőszervezet a 2004-ben létrejött *Egyiptomi Mozgalom a Változásért*, közismert nevén *Kifája* (Elég). A különböző csoportosulásokból csatlakozó szimpatizánsok fő célja, hogy véget vessenek Mubárák elnökségének.

Ahogy a Népi Gyűlésbe történő, 1990 és 2005 között lezajlott választások eredményeit bemutató alábbi táblázatból is kitűnik, 1995 után az NDP képviselői helyeinek száma a független képviselők mandátumaival együtt is jelentősen csökkent, de a domináns pozíció továbbra is megmaradt. A legnagyobb ellenzéki erővé – s a hatalom első számú ellenfelévé – pedig az elmúlt évtizedben az MT vált. (A Carnegie Endowment adatai alapján készített táblázat parlamenti mandátumszáma nem teljes, hiányoznak a független státusukat megőrző, illetve kinevezett parlamenti képviselők. De ez a trend érzékeltetését nem befolyásolja.)

A 2010-es választások előzményei és eredményei

A 2005. november–decemberi választásokon a hatalmi segédlet ellenére bekövetkező visszaesés, az MT látványos előretöré-

A parlamenti mandátumok megoszlása

Mandátumok	1990	1995	2000	2005
NDP	386	417 (99 *)	388 (218 *)	311 (166*)
Új Vafđ Párt	**	6	7	6
Nemzeti Haladó Unionista Párt	5	5	6	2
Nasszerista Párt	**	1	3	1
Szocialista Liberális Párt	**	1	1	1
Holnap Párt				1
MT	**	1*	17*	88*

* a csatlakozó vagy a csoportosulás által támogatott független képviselők száma

** a választás bojkottálása

se, ezt megelőzően az első ízben tartott többes elnökválasztáson az ellenzéki jelölteknek a körülményekhez képest figyelemreméltó eredményei megkongatták a vészharangot a rezsim számára. A kormányzatnak ráadásul „kezelnie kellett” a demokratizálás érdekében a Bush-adminisztráció részéről tapasztalható növekvő nyomást. További problémát jelentett, hogy a 2006. januári palesztinai választásokon győzött a Hamász, az MT ottani szervezete.

A választásokat követően megkezdődött a politikai színtér szisztematikus átrendezése. A hatalmi csoport helyzetének erősítése érdekében tett lépések többségének közjogi alapját a már többször is említett 2007. márciusi alkotmánymódosítás jelentette, mely az alaptörvény 34 cikkelyét érintette. A politikai csoportosulásokat, a választási rendszert érintő módosítások közül fontos volt az 5. cikkelyben alkalmazott változtatás, mely a vallási, nemi, származási alapon létrehozott pártok működésének addigi tilalma mellett minden olyan politikai tevékenységet megtiltott, amelynek bármiféle vallási vonatkozása van. A főleg az MT korlátozását szolgáló változtatás mellett élénk visszhangot váltott ki a 88. cikkely módosítása, mely a választások addigi bírói monitorozását megszüntetve a voksolás felügyeletének összefogását a „független és semleges” Legfelsőbb Választási Bizottságra (LVB) bízta. Ennek kompetenciái kapcsán a törvény nem utalt a tágabb ellenőrzési funkciókra, például a média-hozzáférésre és a pártok finanszírozására. A monitorozásban ezt követően nemcsak bírák vehettek részt, de a törvényt módosítás miatt még kevesebb körzet ellenőrzésére nyílt lehetőség, megkönnyítve ezzel a visszaéléseket.

A 2007-es alkotmánymódosítások kapcsán a külföldi szakértők körében a legnagyobb figyelmet a 179. cikkely módosítása

keltette, mely az ellenzéki erővel szembeni fellépés lehetőségét nagyban kiszélesítette. Az eredeti alkotmány az akkori viszonyokból kiindulva a jogbiztonság, a „szocialista vívmányok” védelme érdekében teendő intézkedésekkel a Népi Gyűlésnek alárendelt „szocialista közvádlót” hatalmazta fel. A módosítás a biztonságnak és a közrendnek a „terrorizmus veszélyétől” való megóvását a végrehajtó hatalom feladatává tette. Az elnök egyúttal felhatalmazást kapott arra, hogy a terrorizmusnak minősített bűncselekményt bármelyik bírósági fórum elé utalja – a katonai törvényszéket is beleértve. A törvény a terrorista cselekmények feltárása kapcsán lehetővé tette a bírói végzés nélküli nyomozást, leltartóztatást. A módosítás nem pusztán a radikális és mérsékelt iszlámisták ellen irányult, hanem szükség esetén más ellenzéki csoportok ellen is alkalmazható volt.

A Népi Gyűlés vonatkozásában a 2007-es alkotmánymódosítást követte a női képviselői kvótáról szóló 2009. júniusi törvény, mely lehetővé tette, hogy a következő választásokon 32 választói kerületből 64 nőt válasszanak be a testületbe. A kvóta érvényessége egyelőre két választási időszakra szól. Ezzel a képviselői helyek számát átmenetileg 518-ra növelték. A kvóta megállapításának egyik oka a női képviselők számának folyamatos csökkenése volt: 1984-ben 35, 2005-ben mindössze kilenc nő került be a testületbe, ebből is öt kinevezett volt. A kvóta révén a női képviselők részaránya a 2005-ös 1,8-ről 12 százalékra növekedett. Természetesen fontos szempont az is, hogy az utódlás kritikus időszakában az elnökválasztást a 64 kormány közeli női képviselő megválasztása jelentősen befolyásolhatja.

Az alkotmányos változások nyomán az MT meggyengítését célzó, már a 2005-ös választások után megkezdődő adminiszt-

ratív lépések nagyban felgyorsultak. Ennek során a szervezet több vezetőjét őrizetbe vették, ügyüket katonai bíróság tárgyalta. Jó néhány MT által ellenőrzött vállalkozást leállítottak, pénzeszközeiket befagyasztották. A börtönbe került vezetőkkel szembeni vádak között szerepelt, hogy kísérletet tettek a forradalom előtti működő titkos erőszak apparátus ismételt felállítására. Az egyetemi diákszervezetekben történő választások alkalmával a hatóságok felléptek a szervezettel szimpatizáns jelöltekkel szemben. A 2008 tavaszán tartott önkormányzati választások oly módon lettek megszervezve, hogy a mintegy 52 ezer helyből nemcsak az MT-nek, hanem az egész ellenzéknek sem sikerült egyetlen pozíciót sem megszereznie. A rendszer propagandagépezete igyekezett a szervezet tagjait a közvélemény szemében lejáratni. A szükségállapotot 2008, illetve 2010 májusában újabb két-két esztendővel meghosszabbították. Az utóbbit a miniszterelnök a terrorizmus és a kábítószer-kereskedelem elleni hatékonyabb fellépés szükségességével indokolta. A kormányzat az újabb választások előtt az NDP-n belül is kemény eszközökkel próbálta a fegyelmet megszilárdítani, az érdeellentéteket áthidalni.

A Népi Gyűlésbe 2010 végén tartott kétfordulós választások az említett folyamat tükrében nem sok jóval kecsegtettek. A november 28-án sorra került első szavazási forduló során a parlament alsóházának 508 helyéért – hivatalos közlés szerint – 35 százalékos részvételi arány mellett 5033 jelölt versengett. A részvételi arányt azonban független megfigyelők jóval 20 százalék alattira becsülték. A szavazás első napján az NDP 209, az Új Vafd Párt két, a Tagammu, az al-Gad, a Demokratikus Béke és a Társadalmi Igazság Párt egy-egy mandátumot szerzett. A szavazás során elköve-

tett csalásokról szóló hírek a nemzetközi sajtót is gyorsan bejárták. A szavazók lefizetése mellett nagy méreteket öltött a szavazólapok meghamisítása, számos helyen az ellenzéki jelölteket, képviselőiket, illetve szimpatizánsaikat nem engedték be a szavazóhelyiségekbe. Ezzel szemben több hír is érkezett arról, hogy a kormánypártra szavazók rendőri jelenlét mellett közösen töltötték ki a szavazólapokat. Előfordult az is, hogy az ellenzéki pártok hívei a szavazóhelyiséget megtámadták, s a szavazólapokat tartalmazó urnát megsemmisítették.

A választások első fordulójában történtek hatására az MT, mely nem tudott mandátumot szerezni, de még több jelöltje is versenyben volt, bejelentette, hogy visszavonul a választásoktól. Példáját az Új Vafd Párt is követte, de mivel a két csoportosulás döntése a hivatalos visszalépési határidő után született, jelöltjeik neve megjelent a második fordulóban. A december 5-én tartott második forduló utáni összesített eredmények szerint az NDP 420, a függetlenek 69, az Új Vafd Párt hat, a Tagammu öt, az al-Geel, az al-Gad, a Demokratikus Béke és a Társadalmi Igazság Pártja egy-egy mandátumot szerzett. A megszerezhető mandátumok száma időközben 504-re csökkent, mivel a LVB az eredményeket négy körzetben megsemmisítette. A független képviselők többsége az NDP tagjai közül kerül ki, akik pártjuk hivatalos listájára nem tudtak felkerülni. Az új testületben az ellenzék szinte teljesen marginalizálódott, mandátumarányuk négy százalék alá esett.

A politikai játéktérnek az előző választások óta végrehajtott nagyfokú szűkítésével a kormánypárt teljesen ellenőrzése alá vonta az önkormányzati szférát, s gyakorlatilag a parlament felső- és alsóházát. A Népi Gyűlés elmúlt évtizedben kialakult hármastagozódása – NDP, az MT, kisebb baloldali, liberális csoportosulások – ezzel nagyban

átrendeződött. A kialakult egypárti dominancia azzal a korábbi reformelképzeléssel is szembe ment, amelyet Gamál Mubárák, az elnök fia, az NDP főtitkár-helyettese is támogatott. Ez a kontrollált többpártrendszer megújítását a szadati modell modernizált változata révén képzelte el: a hegemon kormánypárt mellett fajsúlyosabb tényező lett volna a Tagammu, a másik oldalon pedig a Vafd Párt. Egyes elemzők úgy fogalmazznak, hogy a mandátumok 93 százalékának megszerzése ellenére az NDP a vesztese a mostani szavazásnak. A fair választásokat ígérő párt hitelének a nagy méreteket öltő visszaélések jelentős károkat okoztak. A Vafd és több más ellenzéki párt vezetőjének befolyásos NDP-politikusok korábban olyan ígéreteket tettek, hogy az MT politikai háttérbe szorítása nyomán a parlamentben több képviselői helyhez juthatnak. Ennek azonban épp az ellenkezője következett be. A párt nem a tekintélye, az elmúlt évek eredményeinek a szavazók részéről történő elismerése, hanem a végrehajtó hatalom támogatása révén győzött. Vidéken az NDP számos helyen nagyban épített a tradicionális összefűző kötelékekre. A mandátumok megszerzése érdekében a párt jelöltjei több körzetben a koptok elleni szélsőséges vallási uszítástól sem riadtak vissza.

A szakértői vélemények zöme a parlamenti ellenzék marginalizálását az idén szeptemberben esedékes elnökválasztás, illetve az utódlás zökkenőmentes lebonyolításával hozta összefüggésbe. Többen lefutottnak vették, hogy a hatalom már a legközelebbi elnökválasztáson a Mubárák-klánon belül öröklődik, annak ellenére, hogy a jelenlegi elnök többször kijelentette: Egyiptom államformája köztársaság, s Szíriával ellentétben a „dinasztikus megoldás”, a „monarchikus köztársaság” a Nílus partján szóba sem jöhet. Igaz, ezek a nyilatkozatok korábban hangzottak el. A fenti

állásponttal szemben voltak, akik úgy vélték, hogy az üzleti életből érkező, a befolyásos gazdasági-pénzügyi körök egy jelentős részének támogatását élvező Gamál Mubárák esélyeit rontja, hogy apjával és annak elődeivel szemben nincs katonai múltja. Nem valószínű, hogy a „trónörökös” tudná garantálni azt a stabilitást, amely a rengeteg visszásság ellenére apja korszakának nagy részét jellemezte.

A kontinuitást leginkább a hadsereg egyértelmű támogatását maga mögött tudó jelölt tudná biztosítani. A politikai elit tehát eléggé megosztott volt, ráadásul rövidesen kiderült, hogy a politikai játéktér szűkítése az instabilitást erősítő tényezővé is vált. Ennek tragikus bizonyossága volt a kopt hívők ellen december 31-én elkövetett véres alexandriai merénylet, melynek 21 halálos, s közel 100 sebesült áldozata volt. Az igazi gátszakadás azonban a tunéziai események hatására következett be a Nílus-parti országban.

Az egyiptomi válság

A kilátástalan helyzete miatt 2010. december 17-én önmagát felgyújtó fiatalember, Mohamed Bouazizi tragédiája rövid idő alatt egész Tunéziát lángba borította. Példájának Egyiptomban és több más államban is voltak követői. A többhetes megmozdulások hatására a 23 éve az ország élén álló Ben Ali 2011. január 14-i bukása, s utána az egyiptomi puszkaporos hordó felrobbanása meglepetésként érte a szakértőket, a nyugati politikai tényezőket. A két ország súlyosbodó problémái ismertek voltak, számos elemzés utalt a potenciális veszélyekre, de az események ilyen felgyorsulására szinte senki sem számított. A történelem önmozgásának gyakorta kiszámíthatatlan felgyorsulása két olyan államban

vezetett a fennálló politikai-hatalmi status quo átalakulásához, illetve megkérdőjelezéséhez, melyek az EU, a NATO, az EBESZ fontos mediterrán partnerei. Egyiptom, mely geostratégiai helyzetét, kulturális kisu-gárságát, népességének súlyát, haderejét tekintve a térség egyik meghatározó tényezője, az Egyesült Államok legfontosabb arab stratégiai partnere. Az amerikai haditengerészet és légierő számára az egyiptomi kikötők, a Szezei-csatorna, az itteni légi bázisok használata kiemelt jelentőségű. Kairó a külföldi katonai támogatási programból Izrael után a legnagyobb összeggel – éves szinten körülbelül 1,3 milliárd dollárral – részesedik. Washington az 1979-es egyiptomi–izraeli békeszerződés aláírása óta több mint 30 milliárd dollárt fordított az ország jelenleg közel félmillió haderejének modernizálására.

Tunéziához hasonlóan az események kiváltó okai között a gazdasági-szociális tényezők Egyiptomban is jelentős szerepet játszottak. A növekedés a 2003–2008 közötti időszakban az észak-afrikai átlagnál magasabb volt, hét százalék körül mozgott. Az ezt követő globális válság időszakában öt százalék körüli értékre esett vissza, tovább növelve a munkanélküliséget, mely 2010-ben az aktív népesség közel 10 százalékát érintette. Ez különösen súlyos gondot jelentett a fiatalok esetében: 2009 végén a munkanélküliek 87 százaléka a 15–29 év közötti korosztályból került ki, közöttük sok volt a diplomás. Korábban a felsőfokú képesítés megszerzése – gyakorta az egyetemen szerzett képesítéstől függetlenül – lehetővé tette az állami adminisztrációban, illetve az állami vállalatoknál való elhelyezkedést. Az államapparátusban végrehajtott racionalizálások, számos állami cég privatizálása nyomán bekövetkező munkaerő-szelekció az ilyen irányú mozgáslehetőséget szűkítette. Az ország-

ban súlyos problémák forrása, hogy a 81 milliós lakosságnak közel a fele a szegénységi küszöb alatt, vagy annak közelében él. Ennek a hatalmas társadalmi csoportnak a helyzetét még kilátástalanabbá teszi, hogy az alapvető élelmiszerárak – a világtendenciát követve – a szubvenciók ellenére jelentősen növekedtek. A szociális tiltakozó megmozdulások, különösen 2004-től, a gazdasági liberalizálás felgyorsításának hatására ugrásszerűen növekedtek. Ezek során egyre gyakrabban került sor a biztonsági erőkkel való összetűzésre. A munkafeltételek, a bérek, valamint a szociális-egészségügyi ellátórendszer javítására irányuló követelések 2008 tavaszától politikai jellegűekkel is kiegészültek. A sztrájkolók többek között követelték a hatóságok önkényes intézkedéseinek beszüntetését, a „kormányzati korrupció” felszámolását, az igazságos jogrendszer megteremtését. A szociális-gazdasági téren az elmúlt évtizedben egyre erősödő feszültség a politikai mozgástér korábban ismertetett összeszűkülésével párosult, mely a rendszer zsákutcáját sokak számára egyértelművé tette.

A harag napján kezdődő események

A Tunéziában lezajlott események, a választási visszaélések, a hatósági kényszerintézkedések hatására jelentkező elégedetlenség a választások után még kiterjedtebbé vált. A harag napját, a megmozdulás-sorozat kezdetét az önkény elleni tiltakozásul január 25-re, a rendőrség napjára időzítették. A modern információs technika segítségével Kairóban, Alexandriában, Szuezbén és más városokban „az elnyomás, a szegénység, a korrupció és a munkanélküliség elleni forradalmi tiltakozás” jegyében szervezett demonstráció-

kon jelentős tömegek vettek részt. A tüntetők fő politikai követelése Mubárak és kormányának távozása volt, de a követelések között ott szerepelt az alkotmány revíziója, az elnöki mandátum megújításának korlátozása, új választások megtartása. A tüntetések az elkövetkezendő napokban is folytatódtak, s az ellenzék egyik vezéralakja, a Bécsben élő Mohamed el-Baradei január 27-én visszatért az országba. A kairói repülőtéren adott nyilatkozatában azt hangsúlyozta, hogy a népnek a változások iránti igényét respektálni kell, s a rezsimnek nem szabad erőszakhoz folyamodnia. Azt is hozzátette, hogy ha erre felhatalmazást kap, kész az átmenet folyamatának irányítására. A következő napon a pénteki ima után az addigi legnagyobb megmozdulásokra került sor, a tüntetéseken más ellenzéki erők mellett az azoktól addig hivatalosan távol maradó MT is részt vettek. A biztonsági erőkkel való összetűzések következtében a több napja tartó megmozdulások halálos áldozatainak száma száz fölé, a sebesülteké pedig mintegy kétezerre növekedett. A rendőri erők a nap folyamán még inkább elveszítették az ellenőrzést a helyzet felett. Ugyanezen a napon a hadsereg megkezdte a bevonulást Kairóba és más városokba, azzal az utasítással, hogy nyújtson támogatást a rendőrségnek. A katonaság ezzel gyakorlatilag átvette a biztonság ellenőrzését, de ez főleg a kormányépületekre, egyéb kiemelt intézményekre korlátozódott. A kairói, alexandriai, szuezi kormányzóságok területén helyi idő szerint este hat órától reggel hét óráig kijárási tilalmat rendeltek el, de a tilalomról sok demonstráló nem vett tudomást. A tüntetőkkel szemben a katonaság erőszakot nem alkalmazott, a katonák és tüntetők barátkozásáról szóló képek egyre gyakrabban kerültek a médiaanyagokba. A hadsereg szerepvállalásával párhuzamosan a

rendőrség háttérbe húzódott, így a rablások, fosztogatások száma is ugrásszerűen nőtt. A köztörvényes bűncselekmények elkövetőivel szemben a hadsereg csak ritkán lépett fel. A fosztogató bandák még az Egyiptomi Régiségek Múzeumának felbecsülhetetlen értékeit sem kímélték. Az állampolgárok sok helyen saját maguk kezdtek gondoskodni a tulajdonuk, lakókörzetük védelméről.

E mind nagyobb bizonytalanságot eredményező patthelyzetben jelent meg Mubárak – az eseménysorozat kezdete óta első ízben – a televízió képernyőjén. A pénteki demonstráció alatt felvett, s valamivel éjjel után leadott beszédében a köztársasági elnök bejelentette, hogy szombaton új kormányt fog kinevezni. Figyelmeztetett arra, hogy az egyiptomi nép aspirációit nem a káoszon, a magán- és köztulajdon veszélyeztetésével, hanem dialóguson keresztül lehet elérni. Hangsúlyozta, hogy a megkezdett reformokat folytatni fogják, további lépéseket tesznek az igazságszolgáltatás függetlenségének biztosítására, a demokrácia, a szabadságjogok kiszélesítésére, a munkanélküliek, mélyszegénységben élők számának csökkentésére. Ugyanakkor azt is hozzátette, hogy továbbra is viseli a legfőbb felelősséget a nemzet biztonságáért. Vagyis sokak várakozásával ellentétben nem volt hajlandó lemondani. Ez olaj volt a tűzre: reformígéreteiben az utcán tüntető tömegek egy pillanatig sem hittek.

Január 29-én bejelentették, hogy Mubárak régi bizalmasát, a titkosszolgálatokat felügyelő Omár Szulejmánt nevezte ki alelnöknek, s az addigi polgári repülésügyi minisztert, Ahmed Safíkot pedig miniszterelnöknek. Mindketten a hadseregből jöttek, érdekes adalék, hogy Safík korábban a légierő főparancsnoka volt, vagyis azt a funkciót töltötte be, mint Mubárak, mielőtt Szadat 1975-ben helyet-

tesének jelölte volna. Az ellenzék mindkét kinevezést azonnal támadta, s gyökeres változásokat követeltek. Az elnök a hadsereg főhadiszállásán január 30-án tett látogatásakor ismét hangsúlyozta, hogy nem hajlandó lemondani. A következő nap az új kormány letette a hivatali esküt, de a február elsején az országban lezajlott, a hadsereg által egyáltalán nem gátolt „megatüntetés” hosszabb kifutást nem valószínűsít a számára.

A mindinkább forradalmi jelleget öltő egyiptomi események a megindult lavinát későn érzékelő amerikai diplomáciát a nagy tét miatt lázas kiútkeresésre ösztönözték. Damoklész kardjaként lebeg a fejük felett az 1979-es iráni példa megismétlődésének a veszélye: a kései reagálás, a kellőképp át nem gondolt válságmenedzselő javaslatok a legfontosabb térségbeli stratégiai szövetséges rendszerének összeomlásához, s megfelelő közlekedőcsatornák híján az új hatalommal való szembenálláshoz, súlyos stratégiai veszteséghez vezettek. Hillary Clinton január 25-én még Amerika fontos partnerének nevezte Mubarákot, akinek kormánya stabil, s az egyiptomiak felemel-

kedésén munkálkodik. De hozzátette, hogy a tüntetőknek joguk van tiltakozni, s mindkét félnek el kell kerülnie az erőszakot. A tiltakozások eskalálódásával Washington is egyre inkább kihátrált Mubarak mögül, és a reformok fontosságát, a demokratikus jogok biztosításának fontosságát hangoztatta. Felszólították az egyiptomi hatóságokat, hogy ne folyamodjanak erőszakhoz, s az elnök is aláhúzta, hogy Egyiptom jövőjét magának a népnek kell eldöntenie. Egy interjújában Clinton január 30-án már arról beszélt, hogy Amerika a demokráciára való rendezett átmenetben, tehát egy Mubarak nélküli új korszakban érdekelt. Szakértők szerint az erre való átmenet feltételeit a hadseregnek kell megteremtenie, ügyelve arra, hogy a társadalom részéről az iránta megnyilvánuló bizalmat a változást szorgalmazókkal szembeni átgondolatlan lépéssel ne veszélyeztesse. Washington célja a korábban demokratikusabb struktúra kialakításának előmozdítása, mely az amerikai érdekeket is szavatolja. Az asztal mellett kimunkált elképzeléseknek azonban rengeteg kérdőjele van, ezek egy részére a válasz talán már a közeljövőben megszületik. ■

Irodalom

- Gazdik Gyula: Az egyiptomi külpolitika formálódása az ötvenes évek első felében és a szuezi válság. *Szakmai Szemle*, Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsa, 2010. 2. szám. 72–89. o.
- Gazdik Gyula: A közel-keleti térség. In *20. századi egyetemes történet*. 2. kötet (Európán kívüli országok). Budapest, 2005, Osiris, 272–294. o.
- Constitution of the Arab Republic of Egypt.
<http://www2.sis.gov.eg/En/Politics/Constitution/Text/040703000000000001.htm>.
- Bishara, Dina (compiled and translated): Egyptian Constitutional Amendments Passed on March 19, 2007: Translated Excerpts. <http://www.carnegieendowment.org/files/appendix.pdf>.
- Koehler, Kevin: Authoritarian Elections in Egypt: Formal Institutions and Informal Mechanisms of Rule. <http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a905328755~db=all~order=page>.
- El-Ghobashy, Mona: The Liquidation of Egypt's Illiberal Experiment. December 29, 2010.
<http://www.merip.org/mero/mero122910.html>.